

Hertig Johans av Östergötland myntning 1612-1618

D- uppsats i Arkeologi
Av: Jonas Rundberg
Arkeologiska Institutionen
Stockholms Universitet
Vårterminen 2001
Handledare: Kenneth Jonsson

Abstract

Duke John of Ostrogothia struck coins in his own name 1612-1618 and a die-study included a total of 249 specimens. Besides small issues of riksdalers 1617 and 4 marks 1613, 1614 and 1617, the bulk of the coinage consisted of 1 öre dated 1617 or without date. Based on the die-study and an analysis of the styles, the undated 1 öre can be arranged in a chronological order. Thus, it is now possible to date them and attribute them to the mints of Vadstena and Söderköping respectively.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	2
2. FORSKNINGSHISTORIK	2
3. BESKRIVNING AV HERTIG JOHANS MYNT	5
3.1 RIKSDALER.....	5
3.2 4 MARK.....	5
3.3 1 ÖRE.....	6
4. ANALYS	7
4.1 FÖRKORTNINGAR	7
4.2 STAMPSTUDIER	8
4.3 RIKSDALERMYNTNINGEN	8
4.4 FYRAMARKSMYNTNINGEN	9
4.5 ÄNDRAD VIKT I SAMBAND MED ÄLVSBOGGS LÖSEN?	10
4.6 ETTÖRESMYNTNINGEN	10
4.61 Myntort - Vadstena (1612)	14
4.62 Myntort – Vadstena (1612/13-1614/15)	15
4.63 Myntort – Söderköping (1614/15-1616)	15
4.64 Myntort - Söderköping (1617)	16
4.65 Myntort - Söderköping (1618)	18
5. RESULTAT AV ETTÖRESANALYSEN.....	18
5.1 VIKTER FÖR 1-ÖRINGARNA.....	19
6. VARIANTFÖRTECKNING ÖVER HERTIG JOHANS MYNT	20
7. SAMMANFATTNING	22
8. REFERENSER.....	22
8.1 TRYCKTA KÄLLOR.....	22
8.2 OTRYCKTA KÄLLOR	22
KATALOG ÖVER DE EXEMPLAR SOM INGÅR I UNDERSÖKNINGEN	23
KOPPLINGSSCHEMA.....	26
PLANSCHER.....	30

1. Inledning

Hertig Johan föddes den 18 april 1589 på Uppsala slott som son till Johan III och Gunilla Johansdotter (Bielke). Johan gifte sig med sin kusin Maria Elisabet. Hennes föräldrar var Johans farbror Karl IX och Kristina av Holstein-Gottorp. Bröllopet ägde rum på Stockholms slott den 29 november 1612. Som barn spelade Johan en större rikspolitisk roll än han gjorde som vuxen. Efter att Johans halvbror kung Sigismund tvingats lämna Sverige var nämligen Johan den som var närmast att ärva den svenska kronan. Emellertid avsåg sig Johan sina anspråk på tronen vid riksdagen i Norrköping 1604. Från 1606 erhöll han ett hertigdöme som omfattade Östergötland, Kinda och Ydre härad i Småland, Sundbo i Närke och Kåkind i Västergötland. År 1611 lades ytterligare fyra härad i Västergötland till hans hertigdöme. Johan hade befogenhet att skipa rätt, han hade dessutom rätten att utnämna biskopar och lagmän. Johan visade prov på goda militära ledaregenskaper. Han agerade som medhjälpare till sin sväger (Gustav II Adolf) både under det s.k. Kalmarkriget samt under det ryska kriget. År 1615 (under ryska kriget) blev Johan utnämnd till den högsta befälhavaren över de i hemlandet förlagda styrkorna. Hertig Johan var ingen god ekonom. Hans bristande sinne för ekonomi ledde till att han hamnade i en ohållbar ekonomisk situation. Johan och hans gemål fick aldrig några barn och deras äktenskap lär ha varit olyckligt. Johan dog den 5 mars 1618 på Bråborgs slott. Samma år avled hans gemål Maria Elisabet, båda ligger begravda i Linköpings domkyrka. Efter hertigens död drogs hertigdömet in till kronan (Lindberg 1975:199-201).

Det är inte många personer nedanför tronen som fått tillstånd att präglade egna mynt. Efter medeltidens slut är hertig Karl (senare Karl IX) den enda som man med säkerhet vet har erhållit mynträtt (Lagerqvist et. al. 1996:67). Av inskrifterna på de mynt som präglades av hertigen framgår inte myntorten. Vad vi vet är att myntpräglingen ägde rum i Vadstena och i Söderköping. Myntorterna för vissa av mynten går med hjälp av skriftliga källor att fastställa, detta gäller för riksdalern (1617), fyramarkerna (1613) samt de årtalsförsedda ettöringarna (1617). Dock finns det fortfarande frågetecken kring de mynt som till största antal har bevarats till våra dagar, ettöringarna. Hur omfattande myntningen av dessa var, när och vart de präglades är frågor som ligger till grund för denna uppsats. Underlaget för denna studie består av 249 mynt från hertig Johan och jag vill i detta sammanhang passa på och tacka alla de personer: privatsamlare, mynthandlare och museitjänstemän som välvilligt ställt upp med sina mynt för fotografering. Tack ska ni alla ha.

2. Forskningshistorik

Den enda sammanställningen över hertig Johans myntning går att finna i en artikel av Björn Helmfrid (Helmfrid 1963). Helmfrid beskriver vår tidigare kunskap om myntverken i hertigens furstendöme som synnerligen mager och nämner att de få uppgifter som finns om den östgötska myntningen är att det fanns ett myntverk i Söderköping och en verksam myntmästare vid namn David Kohl. Han nämner även att man antagit att man slagit mynt i Vadstena 1612. Den nya rönen som Helmfrid presenterar angående hertig Johans myntning baserar sig främst på en korrespondens (i form av ett 20-tal brev) mellan myntmästaren Kohl och hertig Johans hovleverantör Johan Uthoff. Brevens finns bevarade i den Uthoffska samlingen i Kammararkivet. Dessa brev (som alla är på tyska) har skrivits mellan åren 1613 och 1618. Denna tidsperiod täcker därmed in Uthoffs tid i hertigens tjänst samt de år myntningen ägt rum (de årtal som förekommer på hertigens mynt är 1613, 1614 och 1617). I

många av breven diskuteras spörsmål som har med Kohls verksamhet som myntmästare att göra (Helmfrid 1963:113-114).

Den främsta anledningen till att hertig Johan beviljades rätt att slå mynt i sitt eget namn var det behov av kontanter som uppstod p.g.a. det s.k. Kalmarkriget. Kriget var kostsamt och behovet av kontanter stort. I september 1611 ansökte Johan om tillstånd av kungen (Karl IX) att få återupprätta ett mynthus som tidigare varit verksamt i Vadstena. Han önskade att samma myntordning som efterföljdes vid myntverket i Stockholm skulle vara gällande. Efter en kort tid godkändes Johans ansökan genom en resolution av den 4 oktober 1611. Därefter överlämnades från myntverket i Stockholm en skriven kopia av den gällande myntordningen (Helmfrid 1963:114).

Helmfrid skriver om några värdefulla fakta som finns i Kammararkivet rörande Vadstena slottsförvaltnings räkenskaper 1611. Här står bl.a. nämnt att det införskaffades myntverksmateriel samt att pengar spenderades för inredningsarbeten. Även tre myntmästare finns nämnda: Henrik, Fredrik och David (Kohl). Vidare skriver Helmfrid att det verkar osannolikt att alla dessa tre myntmästare samtidigt skulle ha fungerat som myntmästare i en och samma verkstad. Han menar att det istället talar för att Kohl skulle vara arbetslagets försteman, något som information från Vadstenas kyrkoräkenskaper bekräftar. Även de brev från Kohl till Uthoff som försetts med datum bekräftar teorin om att Kohl varit den som förestått myntverket i Vadstena alltifrån starten. I Vadstenas kyrkoräkenskaper finns även uppgifter om att det har varit minst fyra man anställda vid myntverket det första verksamhetsåret (Helmfrid 1963:115). Myntmästarens huvudsakliga uppgift var att "ansvara" för myntningen. Ofta hade myntmästarna ett eget kännemärke som ingraverades i stampen (i form av en symbol eller initial). Något myntmästarmärke förekommer dock inte på hertig Johans mynt (Tingström 1968:40).

Den brevväxling som ägde rum mellan Kohl och Uthoff fram till den 3 augusti 1614 är samtliga dagtecknade i Vadstena. Efter detta datum och fram till den 4 september 1615 finns inga bevarade brev i den Uthoffska samlingen, antingen har breven försvunnit eller så hade brevväxlingen avstannat i ungefär ett år. När brevväxlingen återigen fortsätter (den 4 september 1615) är samtliga brev dagtecknade i Söderköping. I och med detta vet vi att myntverket fr.o.m. i slutet av 1611 (eller början av 1612) och fram till hösten 1614 var förlagt till Vadstena och att myntverket flyttats från Vadstena till Söderköping någon gång under den tidsperiod då inga brev finns bevarade. Med säkerhet kan man konstatera att myntproduktionen var igång vid myntverket i Söderköping fr.o.m. hösten 1615 och fram t.o.m. 1618, då myntproduktionen efter hertigens död upphörde. Varför myntverket flyttades finns det inga upplysningar om i det bevarade källmaterialet. Helmfrid pekar dock på ett flertal faktorer som man kan koppla ihop med flytten. Hertig Johan ville att Norrköping skulle bli en residensstad för den hertigligen förvaltningen. Bl.a. så påbörjades byggandet av Johannisborgs slott och fästning år 1614 och en bro från Oskar-Fredriksbro över Motala ström. Tanken var att man skulle förbinda den "gamla staden" med den "nya staden", d.v.s. Johannisborg och den planerade stadsdelen (Norrköping). Anledningen till att man valde Söderköping som ny myntort bör ha berott på de kontrollfunktioner Söderköpings guldsmedsämbe utövade, här kontrollerades bl.a. myntens vikter (Helmfrid 1963:116-117).

I slutet på 1615 var produktionen i Söderköping stor och arbetstakten hög. Ett stort antal dalrar hade beställts och därav inriktades myntningen främst på denna myntsort. Helmfrid skriver att denna forcering och inriktning på denna myntsort uppenbarligen berodde på Älvsborgs lösen. Den 20 januari 1616 skulle nämligen den svenska regeringen erlægga det

ofantliga beloppet om 250.000 riksdaler till danskarna. Ett år senare (den 20 januari 1617) var det åter dags att betala en del av Älvsborgs lösen och nu hade kungen (Gustav II Adolf) förbjudit hertig Johan att mynta annat än riksdalrar (Helmfrid 1963:118). I detta sammanhang kan det vara på sin plats att nämna något om 1610-talets mynträkning. På en riksdaler gick det 1 ½ daler (6 mark), 1 daler = 4 mark = 32 öre.

Helmfrid detaljstuderade framförallt hertig Johans stormynt. Han kom fram till att fyramarken (1613) med vänstervänd profil präglats med en åtsides- och en frånsidesstamp. Fyramarken (1613) med högervänd profil präglades med tre åtsides- och två frånsidesstampar och fyramarken (1614) med två åtsides- och två frånsidesstampar. Vad beträffar riksdalern (1617) konstaterar Helmfrid att den präglats med två åtsides- samt en frånsidesstamp. Helmfrid menar att fyramarken (1613) med vänstervänd profil är klumpigt utförd medan fyramarken (1613) med högervänd profil är något elegantare än den förstnämnda. Däremot anser han att en betydligt skickligare gravör bör vara upphovsman till fyramarken (1614) och riksdalern (1617) och menar att stamparna till dessa mynt måste ha utförts av en och samma gravör och han föreslår Hans Weiler. Helmfrid nämner också förekomsten av en fyramark med årtal 1617 i den Antellska samlingen i Helsingfors (Helmfrid 1963:124ff). Om myntningen av ettöringar skriver Helmfrid att dessa har präglats med ett stort antal stampar och att variationer av omskriften föreligger. Vidare skriver han att ”Endast ett fåtal exemplar har över huvud taget försetts med årtal. Ingenting utesluter sålunda, att vissa ett-örens kan gå tillbaka till östgötamynnets vadstenatid.” (Helmfrid 1963:127-128).

I *Sveriges Mynt 1521-1977* (SM - Ahlström et al. 1976:79-80) finns en översikt över de hittills kända mynten från hertig Johan. Här har man delat in mynten efter valör och myntort enligt följande:

Myntort: Vadstena

SM 1	4 mark 1613 (högervänd profil)
SM 2	4 mark 1613 (vänstervänd profil)
SM 3	4 mark 1614

Myntort: Vadstena och Söderköping

SM 4a	1 öre utan årtal, valör under lejonet
SM 4b	1 öre utan årtal, valör vid lejonet
SM 4c	1 öre utan årtal, utan valör

Myntort: Söderköping

SM 5	1 riksdaler 1617
SM 6	4 mark 1617
SM 7a	1 öre ”1617”, med valör
SM 7b	1 öre ”17”, med valör
SM 7c	1 öre ”17”, utan valör
SM 7d	1 öre ”1671”, med valör

3. Beskrivning av hertig Johans mynt

I detta avsnitt beskrivs de myntsorter (riksdaler, 4 mark, 1 öre) som vi idag känner till från hertig Johans myntning. Ingenting utesluter sålunda att det kan ha präglats flera andra valörer och typer (med och utan årtal) vid myntverken i Vadstena och Söderköping.

3.1 Riksdaler

Den enda riksdalertyp som vi känner till har försetts med årtalet 1617. Detta innebär att den har präglats i Söderköping. På åtsidan finns hertigen porträtterad i vänstervänd profil och är skäggbeprydd. Omskriften är uppdelad på två ringar runt hertigen. Den yttre omskriften lyder: IOHANNES D(EI) G(RATIA) REG(NI) SVE(CIÆ) HÆR(EDITARIUS) PRINC(EPS) DVX OSTROGOT(HIÆ) = Johan med Guds nåde konungariket Sveriges arvfurste, hertig av Östergötland. Den inre omskriften består av hertigens valspråk som är samma som hans fars (Johan III): DEVS PROTECTOR NOSTER = Gud vår beskyddare. Efter valspråket står årtalet 1617. Frånsidan har tre krönte sköldar med riksvapnet (tre kronor) i den ena skölden, vasakärven i den andra och folkungalejonet i den tredje. Sköldarna är mjukt rundade till formen. Frånsidans omskrift lyder: GVST(AVUS) ADOL(PHUS) D(EI) G(RATIA) SVEC(IÆ) GOTH(ORUM) VAND(ALORUM) REX & = Gustav Adolf med Guds nåde svearnas, götarnas och vundernas konung. Ovanför kungakronan står ordet JEHOVA med hebreiska bokstäver.

3.2 4 mark

Man känner till fyra typer av fyramarkerna. På den första typen är hertigen porträtterad i högvänd profil och saknar skägg. Omskriften är uppdelad på två ringar runt hertigen och den yttre omskriften lyder: IOHAN(NES) D(EI) G(RATIA) REG(NI) SVE(CIÆ) HÆR(EDITARIUS) PRIN(CEPS) DVX OSTROGO(THIÆ) = Johan med Guds nåde konungariket Sveriges arvfurste, hertig av Östergötland. Den inre omskriften innefattar hertigens valspråk DEVS PROTECTOR NOSTER = Gud vår beskyddare. Därefter finns årtalet 1613. Frånsidan har samma motiv som riksdalern, d.v.s. tre krönte sköldar med riksvapnet, vasakärven och folkungalejonet. Sköldarna är till formen raka. Ovanför sköldarna står ordet JEHOVA. Omskriftens yttre ring lyder: GVST(AVUS) ADOL(PHUS) D(EI) G(RATIA) DESIG(NATUS) REX SVE(CIÆ) 7 (förkortning av ordet ET) PRIN(CEPS) HÆREDITA(RIUS) = Gustav Adolf med Guds nåde Sveriges utkorade konung, arvfurste. I den inre ringen står: IIII MARCK SVENSKA = 4 svenska mark. På typen (som endast är känd från 1613) förekommer inskriftsvarianter.

Den andra typen är även den endast känd från 1613. Det som skiljer denna typ från den föregående är att hertigen avporträtterad i vänstervänd profil samt att motivet av hertigen är annorlunda. Även på denna typ saknar hertigen skägg. Omskriften är uppdelad på två ringar runt hertigen och den yttre omskriften lyder: IOHAN(NES) D(EI) G(RATIA) REG(NI) SVE(CIÆ) HÆR(EDITARIUS) PRIN(CEPS) DVX OSTROGOT(HIÆ) = Johan med Guds nåde konungariket Sveriges arvfurste, hertig av Östergötland. Den inre omskriften lyder: DEVS PROTECTOR NOSTER 1613 = Gud vår beskyddare, 1613. Frånsidan är likadant utförd som på den första typens frånsida. Omskriftens yttre ring lyder: GVST(AVUS) ADOL(PHUS) D(EI) G(RATIA) DESIG(NATUS) REX SVE(CIÆ) 7 (förkortning av ordet ET) PRIN(CEPS) HÆREDITA(RIUS) = Gustav Adolf med Guds nåde Sveriges utkorade konung, arvfurste. I den inre ringen står: IIII MARCK SVENSKA = 4 svenska mark.

Den tredje typen är känd med årtalen 1614 och 1617. Här återges hertigen i vänstervänd profil. Hertigen saknar skägg och den yttre omskriften lyder: IOHANNES D(EI) G(RATIA) REG(NI) SVE(CIÆ) HÆR(EDITARIUS) PRINC(EPS) DVX OSTROGOTHI(Æ) = Johan med Guds nåde konungariket Sveriges arvfurste, hertig av Östergötland. Den inre omskriften lyder: DEVS PROTECTOR NOSTER 1614 el. 1617 = Gud vår beskyddare, 1614 el. 1617. Det föreligger endast ett känt exemplar av typen som har årtalet 1617. Detta exemplar är stampidentiskt med några exemplar av typen med årtalet 1614. Här har man ompunsat siffran 4 till en 7. Frågan är om detta är gjort 1617 eller om det har skett i modern tid? Frånsidans omskrift är uppdelad på två ringar. Den yttre omskriften lyder: GVST(AVUS) ADOL(PHUS) D(EI) G(RATIA) DESIG(NATUS) REX SVE(CIÆ) 7 (förkortning av ordet ET) PRINC(EPS) HÆREDITA(RIUS) = Gustav Adolf med Guds nåde Sveriges utkorade konung, arvfurste. På den inre ringen står: IIII SVENSKE MARKR = 4 svenska mark. På denna typ är sköldarna inte raka (som på de två föregående typerna) utan mer avrundade till karaktären (se riksdalerns sköldar). På denna typ förekommer inskriftsvarianter.

Av den fjärde typen föreligger endast ett exemplar (se Ant. 445). Exemplet är både slitet och dubbelpräglat, vilket gör att åtsidans omskrift inte kan återges i sin helhet. Det som kan konstateras är att hertigens bild är vänstervänd och att han till synes bär skägg, vilket gör att denna typ påminner om riksdalern. Frånsidan är identisk med en av åtsidorna som förekommer på fyrmarken från 1614.

3.3 1 öre

Samtliga ettöringar har på åtsidan ett krönt folkungalejon. Bakom lejonet finns nio barrer (ginbalkar) uppdelade på tre fält. Av åtsidans omskrift förekommer en mängd olika variationer, dels rena felstavningar, men framförallt förkortad text. Den längsta omskriften som förekommer är IOHAN(NES) D(EI) G(RATIA) REG(NI) SVE(CIÆ) P(RINCEPS) HÆR(EDITARIUS) D(UX) OSTRO(GOTHIÆ) = Johan med Guds nåde konungariket Sveriges arvfurste, hertig av Östergötland. Mellan bokstäverna i omskriften förekommer punkter, även här med stor variation. Initialtecknet utgörs av en blomma (i ett fall en stjärna).

På frånsidan finns det lilla riksvapnet och runt detta kungens initialer: G(USTAVUS) A(DOLPHUS) R(EX) = Konung Gustav Adolf. Vad beträffar frånsidans omskrift föreligger samma förhållanden som för åtsidans, d.v.s. felstavningar och förkortningar samt punkter mellan bokstäverna i stor variation. Den längsta omskriften är MONETA NOVA REGNI SVE(CIÆ) = Konungariket Sveriges nya mynt. Precis som på åtsidan så utgörs initialtecknet av en blomma.

4. Analys

4.1 Förkortningar

AM	Avesta Myntmuseum.
Ant.	Antells samling, Myntkabinett, Nationalmuseet, Helsingfors.
C. H.	C. Hamrin.
D. P.	D. Pettersson.
frg.	fragment.
hö. pr.	Högervänd profil.
J.W.	J. Wihlander.
k:a	kyrka.
KMK-d	Kungl. Myntkabinettet, Dubblettsamlingen, Stockholm.
KMK-s	Kungl. Myntkabinettet, Systematiska samlingen, Stockholm.
KMMS	Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Köpenhamn.
LB	Linköpings Bibliotek.
LUHM	Lunds Universitets Historiska Museum.
NM	Nationalmuseum, Helsingfors.
Nä	Närke.
Pri.	Privat samling.
RB	Riksbankens samling, deponerad i KMK.
SM	Sveriges Mynt 1521-1977.
SML	Sveriges mynthistoria. Landskapsinventeringen.
SS	Sven Svenssons samling, förvarad i KMK.
Sthlm.	Stockholm.
T. L.	T. Lindeberg.
u.	utan.
U.N.	Ulf Nordlind Mynthandel AB, Stockholm.
Up	Uppland.
UUM	Uppsala Universitets Myntkabinett.
Vg	Västergötland.
VLM	Västmanlands Läns Museum, Västerås.
vä. pr.	Vänstervänd profil.
Ög	Östergötland.

I nedanstående tabell (tab.1) redovisas alla mynt som varit tillgängliga för denna undersökning. Vad beträffar kategorin auktioner/mynthandlare har jag endast använt mig av de exemplar som för tillfället funnits i lager eller tillgängliga på fotografier. Mynten redovisas utifrån den indelning som tidigare varit gällande (SM-nummer).

	SM 1 4 mark 1613 hö. pr.	SM 2 4 mark 1613 vä. pr.	SM 3 4 mark 1614	SM 4a 1 öre u. årtal	SM 4b 1 öre u. årtal	SM 4c 1 öre u. årtal	SM 5 1 riksdaler 1617	SM 6 4 mark 1617	SM 7a 1 öre "1617"	SM 7b 1 öre "17"	SM 7c 1 öre "17"	SM 7d 1 öre "1671"	Totalt:
<i>Offentliga samlingar.:</i>													
AM	-	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	3
Ant.	-	1	1	3	1	2	2	1	1	-	1	-	13
KMK-d	-	-	-	12	-	14	-	-	3	-	25	1	55
KMK-s	1	2	4	10	1	5	2	-	14	1	5	-	45
KMMS	-	-	1	-	-	-	1	1	-	-	-	-	3
LB	-	-	1	1	-	-	1	-	1	-	-	-	4
LUHM	-	-	1	4	-	1	1	-	2	-	1	-	10
NM	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	3
RB	2	-	1	-	-	3	1	-	3	-	1	-	11
SS	-	-	-	2	1	1	-	-	7	-	-	1	12
UUM	-	1	1	3	-	2	1	-	4	-	1	-	13
VLM	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
<i>Privata samlingar.:</i>													
C. H. (Sthlm)	-	-	-	5	-	-	-	-	3	-	1	-	9
T. L. (Sthlm)	-	-	-	3	-	2	-	-	4	-	6	-	15
D. P. (Sthlm)	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
J. W. (Sthlm)	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>Fyndmynt:</i>													
Kumla k:a, (Nä)	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Kungl. Slottet (Up)	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Linköp. Domk:a (Ög)	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Läckö slott, (Vg)	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	-	3
S:t Laurentii k:a, (Ög)	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>Auktioner / mynthandlare:</i>													
Ahlströms auktion, (Sthlm)	-	1	6	12	-	-	10	-	7	-	4	-	40
Antikören (IT-auk. 10)	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
U.N. (Sthlm)	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>Summa:</i>	<i>3</i>	<i>5</i>	<i>17</i>	<i>65</i>	<i>3</i>	<i>31</i>	<i>21</i>	<i>2</i>	<i>53</i>	<i>2</i>	<i>45</i>	<i>2</i>	<i>249</i>
1 riksdaler = 21 ex.													
4 mark = 27 ex.													
1 öre = 201 ex.													

Tab. 1. De undersökta myntens provenienser.

4.2 Stampstudier

Metoden för att utarbeta en kronologi med hjälp av s.k. stampkedjor bygger på att det vid en stampproduktion tillverkas ett flertal olika åt- och frånsidesstammar. Eftersom stamparna slits ut olika fort så innebär detta att mynten kommer att präglas med en kombination av olika åt- och frånsidor (viket i sin tur leder till s.k. stampkopplingar). Ju fler mynt som finns bevarade desto större stampkedjor kan byggas upp. På så sätt finns det möjlighet att ta fram en kronologi med hjälp av stampkopplingarna. En analys av de stammar som använts för att präglade de bevarade mynten kan dels visa den kronologiska följderna samt hur omfattande myntproduktionen har varit. En stampkedja uppstår då flera åt- och frånsidor kopplar med varandra. Ett stammar som inte kopplar med någon annan stammar benämns eremit.

4.3 Riksdalermyntningen

Vad beträffar Helmfrids analys av riksdalern (1617) kan härmed en viss revidering göras. Helmfrid skriver att endast två åtsides- och en frånsidesstammar kan påvisas (Helmfrid 1963:127). Jag har undersökt 21 exemplar och kommit fram till att det finns ytterligare en frånsidesstammar. Riksdalern har präglats med två eremiter (fig. 1). På den ena åtsidesstamman

har bokstaven D i ordet DVX återgetts bakvänt samt att bilden av hertigen på denna stamp är större än på den andra riksdalerstampen. Som ett kuriosum kan nämnas att det under insamlandet av material till denna analys framkommit en falsk riksdaler med året 1615. Exemplet är gjutet och finns i Köpenhamn (myntkabinettet). Intressant i sammanhanget är att T.G. Appelgren har noterat två försäljningar av ett sådant mynt år 1908 (8/10) och 1910 (23/4) (opublicerade anteckningar förvarade i KMK).

4.4 Fyramarksmyntningen

Man kan anta att flytten av myntverket från Vadstena till Söderköping skedde någon gång mellan hösten 1614 och våren 1615 (troligen så avstannade inte myntningen under någon längre period). Av detta kan man alltså inte med bestämdhet säga att samtliga fyramarker med året 1614 har präglats i Vadstena eftersom de rent hypotetiskt kan ha präglats i slutet av året 1614, vilket skulle kunna innebära att myntorten för dessa varit Söderköping.

I de skriftliga källorna finns det uppgifter om att man skall ha myntat daler (4 mark) både 1615 och 1616. Emellertid känner vi inte till några fyramarker från dessa årtal. Bevarade fyramarker finns endast med årtalen 1613, 1614 och 1617. Kanske så brydde man sig inte om kungens uppmaning (att inför Älvsborgs lösen endast präglade riksdalrar) utan lät den huvudsakliga inriktningen förbli präglings av ettöringar.

Resultatet av Helmfrids detaljanalys visar att fyramarken (1613) med högvänd profil präglats med tre åtsides- och två frånsidesstampar (Helmfrid 1963:125). Jag har undersökt tre exemplar av denna typ och min analys har gett samma resultat som Helmfrids. Här fördelar sig stamparna på en liten stampkedja (bestående av två åtsidor som kopplar med en frånsida) och en eremit (åtsides- och frånsidesstampen saknar kopplingar) (fig. 2). Samtliga exemplar kan delas upp på tre inskriftsvarianter. Eftersom så få exemplar av denna typ finns bevarade är det anmärkningsvärt att det förekommer hela tre åtsidor resp. två frånsidor. Detta torde peka på att myntningen av denna typ har varit omfattande. I annat fall borde de tre exemplaren härstamma från en enda eremit. Samtidigt (vilket är motsägelsefullt) så borde det finnas flera exemplar kvar av typen i våra dagar om den präglats i stor omfattning.

Vad beträffar fyramarken (1613) med vänstervänd profil kom Helmfrid fram till att denna typ har präglats med en åtsides- resp. en frånsidesstamp (Helmfrid 1963:125). De fem exemplar av typen som jag har undersökt har inte ändrat Helmfrids resultat (fig. 3). En mycket intressant fråga man kan ställa sig vad gäller fyramarkerna (1613) är varför de förekommer två helt olika typer? Vilken typ präglades först? Stilen på dessa typer är påfallande lika (vilket pekar på att de troligtvis har graverats av en och samma gravör) och detta skulle innebära att man mycket väl skulle kunna hitta framtida stampkopplingar mellan de båda typerna. Analysen har dock inte påvisat några kopplingar.

Vid analysen av fyramarken (1614, 1617) kom Helmfrid fram till att typen med året 1614 har präglats med två åtsides- och två frånsidesstampar (Helmfrid 1963:127). Här har min analys gett nya resultat. Jag har genom min stampanalys av typen (vilket omfattar 17 ex.) kunna påvisa ytterliggare två åtsides- och två frånsidesstampar (samt en åtsidesstamp av en fyramark med året 1617). Dessa stampar kan fördelas på två små stampkedjor (fig. 4). Den ena kedjan består av tre olika åtsidesstampar (varav en med året 1617) och två frånsidesstampar. Den andra kedjan består av två åtsides- och två frånsidesstampar. Med den ena åtsidesstampen i denna kedja har man präglat en fyramark med året 1617 (se kap. 3.2).

4.5 Ändrad vikt i samband med Älvsborgs lösen?

Vi vet att Sverige var tvungna att betala det enorma beloppet om 1 miljon riksdalrar (vilket motsvarade drygt 25 000 kg silver) till Danmark för att de skulle återlämna det erövrade Älvsborg (med kringliggande territorium). Detta kallades för Älvsborgs lösen. Betalningen skulle ske inom sex år och delades upp på ett antal s.k. betalningsterminer. Före den betalningstermin som inföll 20/1-1616 så inriktades myntnigen huvudsakligen på stormynt och inför den andra betalningsterminen (20/1-1617) hade kungen beordrat hertigen att endast prägla riksdalrar. Här är frågan om hertigen gjorde som han blev tillsagd eller om det fanns någon form av manipulation med i sammanhanget?

Av de undersökta riksdalrarna har jag viktuppgifter på nio exemplar. Samtliga väger över 30g och medelvikten är 31g. Detta är ett mycket intressant eftersom riksdalerna enligt gällande myntförordning skulle hålla en vikt på 29,25g. Finvikten skulle vara 25,60g och detta innebär att en riksdaler skulle innehålla ca 88% rent silver (Tingström 1968:74). Här väger alltså varje exemplar av riksdalrarna två gram för mycket! Det är otänkbart att finvikten höjts och därför har man bara höjt vikten genom att blanda i ren koppar. Vad var anledningen till detta?

Fyramarkerna i sin tur skulle hålla en vikt på 19,75g och finvikten skulle vara 16,20g, vilket innebär att en fyramark skulle innehålla ca 82% rent silver (Tingström 1968:76). De 18 viktuppgifter som jag har noterat av fyramarkerna visar att medelvikten hamnar på 19,28g, vilket är en acceptabel vikt vad beträffar gällande myntförordning. Detta bevisar också att man hade förmågan att hålla sig till den vikt som var gällande och stärker tanken om att något märkligt låg bakom riksdalrarnas vikt.

Vad kan man då dra för slutsats av detta? Kan möjligen riksdalrarnas vikt vara ett tecken på att man har försökt (och troligen lyckats!) lura Danmark? Det har vid en viktanalys av riksdalrar från Gustav II Adolf (ur den Ekströmska och Antellska samlingen) visat sig att även dessa väger för mycket. De riksdalrar som bär årtalen 1617, 1618 och 1619 har alla en vikt som ligger mellan 30-31g. Detta skulle kunna innebära att man även från kungens håll ämnade lura Danmark.

Det faktum att riksdalrarnas vikt ligger på två gram över den anmodade vikten visar att man kan ha lagt till mer koppar i mynten och på så sätt ökat vikten. Det skulle i sådant fall innebära att man skulle kunna "lagt med" fyramarker vid betalningen av Älvsborgs lösen. Detta skulle ju innebära att man tjänat en hel del på affären eftersom finvikten i fyramarkerna var lägre än riksdalrarna. Då Danmark erhöll dessa stora belopp av Sverige blev de nog tvungna att väga mynten. Det förefaller inte troligt att man skulle ha räknat vart och ett av mynten. Dessutom är fyramarken med årtalet 1614 påfallande lik riksdalern till sitt utförande, här är ju den egentliga skillnaden att valören III SVENSKE MARKR finns utsatt. Viktmässigt så skulle det skilja 9,5g mellan riksdalern och fyramarken och detta är ju inget som man med lätthet upptäcker om man håller myntsorterna i sin hand. Sannolikheten att man i Danmark skulle ha läst på myntens inskrifter får man betrakta som obefintlig och sannolikheten att Sverige skulle ha lyckats med att lura Danmark är påfallande.

4.6 Ettöresmyntningen

Den 4 oktober 1611 gavs hertigen tillåtelse att återupprätta det sedan år 1587 oanvända myntverket i Vadstena. Uppgifter i Vadstena slottsförvaltnings räkenskaper för 1611 redovisar bl.a. det materiel som införskaffades inför den kommande myntningen (Helmfrid

1963:114-115). Att man hann med att slå några mynt i Vadstena år 1611 är enligt min mening osannolikt. Troligen så behövdes de sista månaderna på året till att iordningställa myntverket för kommande produktion. Här förutsätts alltså att de äldsta mynten från hertig Johan är präglade 1612.

Vad beträffar myntningen av ettöringar kan till en början följande slutsats dras, nämligen att det är rimligt att ettöringarna präglades under hela den östgötska myntningen (d.v.s. både i Vadstena och Söderköping). Detta beroende på att det var ettöringarna som var de mest inkomstgivande med tanke på slagskatten. Slagskatten var skillnaden mellan nominalvärdet (d.v.s. valören) och ädelmetallvärdet på myntet (Tingström 1968:256). Eftersom vi vet att myntningen var igång redan första halvåret 1612 och (med ledning av de bevarade mynten) de första stormynten är präglade först 1613, så innebär det att man endast slog ettöringar vid den östgötska myntproduktionens början. Helmfrid skriver att man vid redovisningsårets utgång (som inföll vid midsommar år 1612) överlämnade 598 daler vid fögderiets och slottsförvaltningens årsuppbörd. Detta bör ha varit hela redovisningsårets produktion (Helmfrid 1963:115). På en daler gick det 32 öre, vilket skulle innebära att 19.136 ettöringar skulle ha myntats under det första halvåret 1612 i Vadstena.

Någon kronologi för ettöringarna har aldrig tidigare utarbetats. Det enda året som förekommer är 1617 (vilket innebär att Söderköping är myntort), men att ettöringar har präglats under flera år än detta är uppenbart. Eftersom präglingen inriktades på stormynt inför den första betalningsterminen av Älvsborgs lösen och kungen förbjudit hertigen att prägla annat än dalar inför betalningsterminen den 20 januari 1617, så borde inte myntningen av ettöringar ha varit alltför stor just då. Emellertid kan man här förmoda att man inte har följt kungens anvisningar utan fortsatt att prägla ettöringar, trots förbudet. Intressant är också att det enda året som förekommer på ettöringarna är 1617. Kan en del av dessa möjligen ha präglats redan 1615 och/eller 1616, men släppts ut först 1617?

Den kronologi som jag har utarbetat baserar sig på den vedertagna föreställningen om att myntens utförande (vad beträffar stil) gradvis försämras med tiden. Här förutsätts alltså att de ”vackraste” präglingarna tillhör de tidigaste medan de med sämre stil tillhör den senare delen av myntningen. Detta bekräftas också av den utveckling som analysen av varianter har visat.

Något som generellt kan sägas om hertig Johans ettöringar är att motiven är enhetliga. Man kan också se att vissa stampar är så likartade att man skulle kunna tro att de är maskinellt framställda, men så är inte fallet. Här har vi att göra med en eller flera skickliga stampgravörer.

För att utarbeta en kronologi för ettöringarna har jag delat upp den tidigare indelning (som bygger på om de har årtal eller inte, samt om de har valör eller inte och var valören är placerad) på ett flertal typer.

Det krönte lejon som förekommer på åtsidan har jag valt att dela upp på två olika stilar. Skillnaden mellan de båda stilarna ses tydligt vid utförandet av lejonets huvud. Lejonet som representerar den första stilen (stil 1) har ett huvud med en skönjbar hals. Lejonet som representerar den andra stilen (stil 2) har ett huvud ”utan” hals. Till följd av detta ser det ut som om lejonets gap till synes sitter ihop med manen. En annan faktor som skiljer stilarna från varandra är huruvida de har eller saknar punkter vid initialen A på frånsidan. På stil 1 förekommer inga punkter, medan det på stil 2 förekommer punkter. Jag har även delat in de

förekommande omskrifterna i tre olika längder (lång, mellan och kort) som redovisas i nedanstående tabell (tab. 2).

I en översiktstabell (tab.3) presenteras de kriterier som jag har använt mig av vid den nya typindelningen. Här har jag tagit hänsyn till följande:

- Om typen har årtal eller ej (helt eller förkortat).
- Om typen har valör eller ej.
- Om valören är placerad vid eller under lejonet.
- Om lejonet är av stil 1 eller 2.
- Om frånsidan har eller saknar punkter vid initialen A på frånsidan.
- Omskriftens längd (omskriftenas varierande längder har tilldelats olika koder).

Åtsidans omskrifter	
L 1	IOHAN D G REG SVE P HÆR D OSTRO
L 2	IOHAN D G REG SVE P HÆR D OSTR
L 3	IOHAN D G REG SVE P HÆR D OST
L 3a	IOHN D G REG SVE P HÆR D OST
M 1	IOHAN D G REG SVE P HÆR D OS
M 1a	IHAN D G REG SVE P HÆR D OS
M 2	IOHAN D G REG SVE P HÆ D OS
M 3	IOHAN D G REG SVE P HÆR D O
K 1	IOHAN D G R S P HÆR D OS
K 2	IOHAN D G R S P HÆR D O
Frånsidans omskrifter	
L 1	MONETA NOVA REGNI SVECIÆ
L 1a	MONETA NOVA REGNI SVECIE
L 1b	MONETA NOVA REGNI SVCIE
L 1c	MONTA NOVA REGNI SVECIÆ
L 2	MONETA NOVA REGNI SVECI
M 1	MONETA NOVA REGNI SVE
K 1	MONETA NOVA REG SVE

Tab. 2. Förekommande omskrifter på hertig Johans ettöringar (L = Lång, M = Mellan, K = Kort).

Typ	Årtal	Valör	Lejon	Punkter vid A	Omskrift -åtsida	Omskrift -f rånsida	Initial-tecken åts.	Initial-tecken fråns.	Förekomst av felstav.
I	-	1 ÖR vid lejonet	Stil 1	Nej	L 1	L 1	Stjärna	Blomma	-
II:1	-	1 ÖR under lejonet	Stil 1	Nej	L 2	L 1	Blomma	Blomma	-
II:2	-	1 ÖR under lejonet	Stil 1	Nej	L 3	L 1	Blomma	Blomma	Ja
II)(III	-	1 ÖR under lejonet	Stil 1	Ja	L 2	L 1	Blomma	Blomma	-
III:1	-	RÖ 1 under lejonet	Stil 2	Ja	L 3	L 1	Blomma	Blomma	-
III:2	-	1 OR under lejonet	Stil 2	Ja	M 1	M 1	Blomma	Blomma	-
III:3	-	1 OR under lejonet	Stil 2	Ja	M 3	M 1	Blomma	Blomma	-
IV:1	-	-	Stil 2	Ja	L 3	L 1	Blomma	Blomma	-
IV:2	-	-	Stil 2	Ja	M 3	M 1	Blomma	Blomma	-
V	17	1 ÖR under lejonet	Stil 2	Ja	L 3	L 1	Blomma	Blomma	-
VI:1	1617	1 ÖR under lejonet	Stil 2	Ja	L 3	L 1	Blomma	Blomma	Ja
VI:2	1617	1 ÖR under lejonet	Stil 2	Ja	M 1	L 1	Blomma	Blomma	Ja
VI:3	1617	1 ÖR under lejonet	Stil 2	Ja	M 1	L 2	Blomma	Blomma	-
VI:4	1617	1 ÖR under lejonet	Stil 2	Ja	M 1	M 1	Blomma	Blomma	-
VI:5	1617	1 ÖR under lejonet	Stil 2	Ja	M 2	M 1	Blomma	Blomma	-
VI:6	1617	OR under lejonet	Stil 2	Ja	M 3	M 1	Blomma	Blomma	-
VII:1	17	-	Stil 2	Ja	K 1	K 1	Blomma	Blomma	-
VII:2	17	-	Stil 2	Ja	K 2	K 1	Blomma	Blomma	-
VIII:1	-	-	Stil 2	Ja	K 1	K 1	Blomma	Blomma	-
VIII:2	-	-	Stil 2	Ja	K 2	K 1	Blomma	Blomma	-

Tab. 3. 1 öringarnas olika typer.

4.61 Myntort - Vadstena (1612)

I detta avsnitt kommer jag att närmare behandla de två typer av ettöringar som jag anser kan föras till Vadstena, typ I och II:1.

Typ I   *Omskrift:*   L 1)(L 1   *Stampar:*   Åtsida = 1   Frånsida = 3

Hertig Johans äldsta typ saknar årtal och är den enda som har valören utsatt vid sidan av lejonet. Den har också den längsta omskriften som jag noterat på någon ettöring. Initialtecknet på åtsidan utgörs av en stjärna (som inte förekommer på någon annan typ). Frånsidans initialtecken utgörs av en fembladig blomma. Vid initialen A (på frånsidan) förekommer inga punkter. Exemplaren härstammar från en åtsides- och tre frånsidesstampar som bildar en liten stampkedja. Lejonet är av den första stilen och barrerna bakom lejonet är vågformade. Uppenbarligen har man inte haft bråttom när man har graverat stampen, att göra ett vågformat mönster kräver ju större precision och tar mer tid än vad ett rakt streck gör. Snarare märks det att man lagt ner speciellt mycket arbete för att få ett så vackert utformat motiv som möjligt.

Typ II:1   *Omskrift:*   L 2)(L 1   *Stampar:*   Åtsida = 4   Frånsida = 5

Den andra typens äldre fas i en tilltänkt kronologisk ordning är typ II:1. Det som talar för att den har präglats under östgötamyntningens allra första år (1612) är det faktum att motivet stilmässigt står något över de efterkommande. Förutom att åtsidans omskrift har förkortats med en bokstav så har man här valt att använda en fembladig blomma som initialtecken både på åt- och frånsidan (något som består under hela ettöresmyntningen). Vad beträffar valören så har den flyttats och är nu placerad under lejonet (som är av stil 1). Barrerna bakom lejonet är endast aningen vågformade. Av denna typ har jag funnit fyra åtsides- och sex frånsidesstampar. Dessa bildar tre små stampkedjor samt en eremit (vilket innebär ett stamppar som saknar kopplingar). I en av stampkedjorna kopplar en frånsida av typ II:1 med en åtsida av nästkommande typ (II:2).

Generellt så brukar man räkna med att man kan prägla ca 10.000 mynt per stamp (Sellwood 1962:64). Jag anser att detta tal kan vara för högt räknat. Därför har jag valt att utgå från att det går ungefär 5.000 exemplar per stamp. Generellt så förekommer det fler frånsidor än åtsidor vilket visar att frånsidan använts som överstamp (eftersom den slits fortare än understampen).

Av typerna I och II:1 (fig. 5) har jag sammanlagt funnit fem åtsides- och nio frånsidesstampar (varav en frånsida av typ II:1 kopplar med en åtsida av typ II:2).

Hybrid II)(III *Omskrift:*   L 2)(L 1   *Stampar:*   Åtsida = 1   Frånsida = 1

På ett undersökt exemplar förekommer punkter vid sidan om A. Eftersom avsaknaden av punkter vid sidan om initialen A (på frånsidan) är ett kriterium för stil 1 får man se detta exemplar som en hybrid.

4.62 Myntort – Vadstena (1612/13-1614/15)

Typ II:2   *Omskrift:*   L 3)(L 1   *Stampar:*   Åtsida = 31   Frånsida = 39

Den andra typens yngre fas benämns typ II:2. Valören (1 ÖR) är placerad under lejonet (som är av stil 1). Av II:2 har jag funnit 31 åtsides- och 39 frånsidesstampar som är uppdelade på nio mindre stampkedjor och 19 eremiter (fig. 6a). Den största stampkedjan består av tre åtsides- och tre frånsidesstampar. Genom att studera de undersökta stamparna kan man konstatera att fasen genomgår en gradvis försämring motivmässigt. Man kan se att vissa punsar (de verktyg som användes vid stampstillverkningen) slitits ut och så småningom byts ut mot nya. Detta gäller såväl kronorna på frånsidan som bokstäverna på både åt- och frånsidan. Med tiden så blir även pärlringarna mer upplösta (punkterna blir större).

Det föreligger givetvis en stor svårighet att föra typ II:2 till specifika årtal. Vad som kan antas är att typen präglades i Vadstena fr.o.m. 1612/13 och fram till flytten av myntverket 1614/15. Tills vidare kan ingen säkrare datering än så göras. Genom att studera kopplingsschemat kan man konstatera att det inom typen förekommer många eremiter (19). Detta, liksom de ringa antalet exemplar per stamp, vittnar om att det ursprungligen funnits många fler stampar.

Felaktiga inskrifter

Typ II:2a   *Omskrift:*   L 3)(L 1a   *Stampar:*   Frånsida = 1

På denna frånsidesstamp har man inte använt sig av Æ-punsen i ordet SVECIÆ. Istället har det blivit SVECIE.

Typ II:2b   *Omskrift:*   L 3a)(L 1   *Stampar:*   Åtsida = 1

På denna åtsidesstamp har hertig Johans namn blivit felstavat och är istället IOHN.

4.63 Myntort – Söderköping (1614/15-1616)

I detta avsnitt behandlas de årtalslösa typer som sannolikt har präglats i Söderköping. De typer som bär årtal har man tidigare av förklarliga skäl förlagt till denna myntort. Jag har i och med denna undersökning fört en del av det tidigare obestämda årtalslösa typerna till Söderköping, nämligen de som har punkter vid sidan om initialen A på frånsidan och lejon av stil 2. Dessa typer tillhör den tidiga årtalslösa myntningen i Söderköping.

Typ III:1   *Omskrift:*   L 3)(L 1   *Stampar:*   Åtsida = 1   Frånsida = 2

Denna årtalslösa typ skiljer sig från de två tidigare typerna så till vida att lejonet är av den yngre stilen (stil 2) och frånsidan har punkter vid sidan om initialen A. Det är fr.o.m. denna typ som lejonet blir av stil 2. Det är rimligt att anta att denna typ har präglats före de årtalsförsedda typerna. Av någon anledning har man ändrat på utseendet av lejonet och försett frånsidan med punkter vilket består fram till myntningens slut. Dessa förändringar (lejon stil 2 samt punkter vid A) bör tillskrivas en ny gravör. Under lejonet står den felskrivna valören RÖ 1. Man kan förmoda att denna typ och den efterföljande typen (typ IV) har präglats ungefär vid samma tidpunkt. Typ III:1 har präglats med en åtsides- och två frånsidesstampar (fig. 6b). Bokstaven A på frånsidan är av ”medeltida” karaktär (s.k. majuskel).

Typ III:2 *Omskrift:* M 1)(M 1 *Stampar:* Åtsida = 1 Frånsida = 2

Denna typ är årtalslös. Den har kortare omskrift på såväl åtsida som frånsida, vilket markerar att typen tillhör en yngre fas. De undersökta exemplaren härstammar från en åtsidesstamp som kopplar med två frånsidesstampar (fig. 6b).

Typ III:3 *Omskrift:* M 3)(M 1 *Stampar:* Åtsida = 3 Frånsida = 3

Denna årtalslösa typ har valören (I OR) placerat under lejonet. Troligtvis har punkterna över bokstaven O glömts bort. De undersökta exemplaren härstammar från tre eremiter (fig. 6b). Även på denna typ har omskriften förkortats, vilket indikerar att typen tillhör en yngre fas.

Typ IV:1 *Omskrift:* L 3)(L 1 *Stampar:* Åtsida = 2 Frånsida = 2

Denna årtalslösa typ överensstämmer med typ III, med undantag för att valörbeteckning saknas. Detta gör att den bör placeras efter typ III, men den mest logiska tolkningen är att typen har präglats parallellt med typ III och att gravören har glömt att sätta ut valörbeteckningen. Typ IV:1 har präglats med två eremiter (fig. 6b).

Typ IV:2 *Omskrift:* M 3)(M 1 *Stampar:* Åtsida = 1 Frånsida = 1

Denna typ är något osäker. Det undersökta exemplaret härstammar från en eremit (fig. 6b). Omskrifterna är delvis helt bortslitna vilket i detta fall gör att typen inte helt kan fastställas. Genom jämförelse med en mängd olika omskrifter kan man, om än ovisst, uppskatta omskriften till den ovan nämnda. Denna typ saknar såväl valör som årtal.

4.64 Myntort - Söderköping (1617)

Vi vet att myntverket i Söderköping var i full gång år 1617. Därför kan vi med stor säkerhet föra alla typer som försetts med årtal till denna ort. Detta är heller ingen nyhet för forskningen. De nya resultaten (som framkommit vid denna undersökning) är bl.a. hur många stampar som användes. I detta avsnitt har samtliga typer försetts med året 1617 (några med förkortat årtal).

Typ V *Omskrift:* L 3)(L 1 *Stampar:* Åtsida = 1 Frånsida = 1

Typ V är ytterst sällsynt. De två exemplar som jag har funnit är stampidentiska, vilket betyder att de härstammar från en eremit (fig. 7a). På frånsidan förekommer punkter vid initialen A. Lejonet är av stil 2 och det utmärkande för denna typ är att året "17" (1617) står vid lejonet och valören (1 ÖR) är placerat under lejonet. Detta är den enda typ som har förkortat årtal och utsatt valör. Denna typ kan ses som en övergångstyp mellan de årtalslösa ettöringarna till de årtalsförsedda. Eftersom typen endast härstammar från en eremit så kan man anta att myntningen av denna "övergångstyp" bara varade en mycket kort period i början på myntningsåret 1617. Troligt är också att typens åtsida endast finns representerad på en stamp.

Typ VI

Inom typ VI är samtliga försedda med det hela året "1617" (i ett fall "1671") och har valören utsatt under lejonet. Den uppdelning som jag har gjort är baserad på hur inskrifterna

lyder. Man får anta att typ VI är den typ som efterträder typ V. Den enda skillnaden, dessa typer emellan, är att årtalet på typ VI har skrivits ut i sin helhet. Typ VI:1-6 har präglats med 26 åtsides- och 32 frånsidesstampar. Dessa är fördelade på tio mindre stampkedjor och nio eremiter (fig. 7a). Inom typen förekommer kopplingar mellan varandra.

Typ VI:1	<i>Omskrift:</i>	L 3)(L 1	<i>Stampar:</i>	Åtsida = 7	Frånsida = 8
Typ VI:2	<i>Omskrift:</i>	M 1)(L 1	<i>Stampar:</i>	Åtsida = 10	Frånsida = 11
Typ VI:3	<i>Omskrift:</i>	M 1)(L 2	<i>Stampar:</i>	Åtsida = 4	Frånsida = 6
Typ VI:4	<i>Omskrift:</i>	M 1)(M 1	<i>Stampar:</i>	Åtsida = 3	Frånsida = 7
Typ VI:5	<i>Omskrift:</i>	M 2)(M 1	<i>Stampar:</i>	Åtsida = 1	Frånsida = 1
Typ VI:6	<i>Omskrift:</i>	M 3)(M 1	<i>Stampar:</i>	Åtsida = 1	Frånsida = 1

Felaktiga inskrifter

Typ VI:1a *Omskrift:* L 3)(L 1c *Stampar:* Frånsida = 1

På denna typ har ordet MONETA blivit felstavat och är istället MONTA.

Typ VI:1b *Omskrift:* L 3)(L 1b *Stampar:* Frånsida = 1

På denna typ har ordet SVECIÆ blivit felstavat och är istället SVCIÆ.

Typ VI:2a *Omskrift:* M 1)(L 1c *Stampar:* Frånsida = 2

Här förekommer samma felstavning som hos VI:1a, d.v.s. MONTA.

Typ VI:2b *Omskrift:* M 1a)(L 1 *Stampar:* Åtsida = 1

Här har hertig Johans namn blivit felstavat, här står istället IHAN.

Hybrid med årtalet 1671

Typ VI:1c *Omskrift:* L 3)(L 1 *Stampar:* Åtsida = 1

Det avvikande med VI:1c är årtalet som blivit felinpusat. De två sista siffrorna har bytt plats och årtalet har följaktligen blivit 1671! De två undersökta exemplaren härstammar från en åtsides- och två frånsidesstampar. En av dessa frånsidesstampar kopplar med den tidigare typen II:2 (se fig. 6a). Här rör det sig om en hybrid. I detta fall måste det innebära att man använt sig av en gammal ”vadstenastamp” i Söderköping. Kanske blev man tvungen till detta vid en tillfällig brist på nya stampar?

Typ VII

Denna typ skiljer sig väsentligt från alla föregående typer. Här kan man se att hela omskriften har reducerats. Dessutom har man bara satt ut de två sista siffrorna i årtalet 1617 och avstått

från att skriva ut valören. Lejonet är av stil 2 och bredvid initialen A finns punkter. Barrerna bakom lejonen har nu blivit alltmer stiliserade och består mer eller mindre endast av raka streck. Här är skillnaden mellan de tidiga och sena typerna påtaglig. Det som kan sägas om denna typ är att bokstäverna är av större storlek än på tidigare typer. Detta är också ett naturligt skäl till varför omskrifterna blir kortare än tidigare. Typ VII:1-2 har präglats med 14 åtsides- och 24 frånsidesstamper. Dessa är uppdelade på fyra stampkedjor och tre eremiter (fig. 7b). Det är inom denna typ som den största stampkedjan förekommer. Den består av fem åtsidor som kopplar med nio frånsidor. I övrigt skall nämnas att en frånsida som kopplar till en åtsida av den årtalslösa typen VIII:2.

Typ VII:1 Omskrift: K 1)(K 1 Stampar: Åtsida = 2 Frånsida = 4

Typ VII:2 Omskrift: K 2)(K 1 Stampar: Åtsida = 12 Frånsida = 23

Sammanfattning av ettöresmyntningen i Söderköping 1617

För att sammanfatta myntningen i Söderköping år 1617 kan här sägas att jag sammanlagt har funnit 42 åtsides- och 57 frånsidesstamper (av dessa är 13 eremiter). Den största stampkedjan består av fem åtsides- och nio frånsidesstamper. Om man räknar med att det har präglats ca 5000 mynt per stamp och multiplicerar antalet åtsidesstamper med detta tal så för vi totalt en årsproduktion på 210.000 ettöringar, vilket motsvarar ca 6500 daler.

4.65 Myntort - Söderköping (1618)

Typ VIII

Det har genom denna studie varit möjligt att med stor sannolikhet föra en typ till myntorten Söderköping och årtalet 1618. Anledningen till att typen kan föras till 1618 är det faktum att den stilmässigt ser precis likadan ut som typ VII, men med skillnaden att nu har man valt att ta bort även årtalet "17". Dessutom kopplar en åtsida av typ VIII men en frånsida av typ VII. Att förlägga typ VIII tidigare i den kronologiska kedjan anser jag mycket osannolikt. Man vet ju också att det präglades mynt ända fram till hertigens död (i mars 1618) och dessa präglingar måste vara de sista som slogs under hertig Johans myntning.

Typ VIII:1 Omskrift: K 1)(K 1 Stampar: Åtsida = 2 Frånsida = 2

Typ VIII:2 Omskrift: K 2)(K 1 Stampar: Åtsida = 11 Frånsida = 17

Typ VIII:1-2 har präglats med 13 åtsides- och 19 frånsidesstamper. Dessa är fördelade på fem små stampkedjor samt sex eremiter (fig. 8).

5. Resultat av ettöresanalysen

I nedanstående tabell (tab.4) redovisas, med utgångspunkt från den här redovisade typindelningen, ett förslag till en kronologi (fördelad år för år) för hertig Johans ettöresmyntning i Vadstena och Söderköping. Jag har även valt att förteckna antalet stamper per år (tab. 5). Samfattningsvis kan konstateras att det är punkterna vid sidan om initialen A (på frånsidan) som enklast indikerar typernas ursprung. De typer utan punkter har präglats i Vadstena, medan de typer med punkter har präglats i Söderköping.

Vadstena			Söderköping			
1612	1613	1614	1615	1616	1617	1618
I						
II:1						
(II:2)	II:2	II:2				
			III:1-3	III:1-3		
			IV:1-2	IV:1-2		
					V	
					VI:1-6	
					VII:1-2	
						VIII:1-2

Tab. 4. Förslag till kronologi för hertig Johans av Östergötland ettöringar.

	Åtsidesstampar	Frånsidesstampar
1612	6	9
1612/13-1614/15	30	38
1614/15-1616	8	10
1617	42	59
1618	14	20
Totalt:	100	134

Tab. 5. Fördelning av stampar för ettöresmyntningen.

5.1 Vikter för 1-öringarna

Det har inte varit möjligt för mig att få fram viktuppgifter på samtliga ettöringar som ingår i undersökningen. Detta beror på att vissa mynt endast har varit tillgängliga på fotografier medan viktuppgifter har saknats. I några fall har viktuppgifter funnits men ändå varit oanvändbara t.ex. när mynten är fragmentariska (med bl.a. kantförluster som reducerar den ursprungliga vikten). Viktuppgifterna redovisas i nedanstående tabell (tab. 6). Jag har valt att använda den nya typindelningen vid denna viktredovisning. Här kan man avläsa vad de enskilda typerna har för maxvikt, medelvikt samt minimivikt.

Typ	Max.	Medel	Min.	Antal ex.
I	1,99g	1,49g	1,17g	3
II	1,70g	1,47g	1,13g	37
III	1,54g	1,32g	1,15g	7
IV	1,83g	1,48g	1,20g	5
V	1,40g	1,40g	1,40g	1
VI	1,72g	1,39g	1,05g	47
VII	1,79g	1,46g	1,02g	37
VIII	2,04g	1,57g	1,21g	25
Totalt:				162

Tab. 6. Vikter för hertig Johans ettöringar.

Vad beträffar ettöringarnas vikt skriver Helmfrid att de enligt den rådande myntförordningen skulle hålla en vikt på 1,62g. Han skriver också att det inte är oväntat att de ofta varierar viktmässigt. Som förklaring till detta påvisar Helmfrid att småmynten var tunna och därmed utsattes för större skadeverkan och nötning än de större mynten. Vidare skriver han att man

inte bör lasta den verksamma myntmästaren (David Kohl) med personal för att så stor andel av ettöringarna väger för lite (Helmfrid 1963:128-129). Jag är av en delvis annorlunda uppfattning vad beträffar detta problem. Genom att granska ovanstående viktanalys kan man se ett relativt klart mönster som pekar på att en stor procentenhet av alla ettöringar väger för lite. Man kan utan vidare lägga till 0,10g på samtliga typers medelvikt utan att överskrida den vikt som skulle vara gällande enligt förordningen. Detta skulle kunna tolkas som att man medvetet har hållit ner vikten för att på så sätt öka inkomsten för myntningen och jag har även tidigare framlagt hypotesen om att man vid stormynten manipulerat med vikterna. Om vi antar att man medvetet präglat ettöringar som höll en medelvikt på 1,52g (d.v.s. 0,10g under myntförordningens direktiv) på samtliga ettöringar skulle detta innebära en ganska omfattande vinst för hertigen.

6. Variantförteckning över hertig Johans mynt

En mängd olika varianter förekommer av hertig Johans mynt. De nya varianterna vill jag redovisa i nedanstående förteckning. En gammal publicerad variant som i och med denna undersökning varit möjlig att avvisa är ett mynt ur den Antellska samlingen i Helsingfors (Ant. 448). I förteckningen står att åtsidans omskrift är IOHAN D G R S P HÆI D OS, men denna uppgift stämmer inte. HÆI ska istället vara HÆR. Detta kunde jag bekräfta då det framkom fyra stämpelidentiska ex. där man kunde se omskriften. Det Antellska ex. var nämligen dubbelpräglat, vilket har gjort att omskriften tidigare kunnat tolkas som HÆI .

Riksdaler	
Åtsidor	Frånsidor
IOHANNES D G REG SVE HÆR PRINC DVX OSTROGOT DEVS PROTECTOR NOSTER 1617 (D i DVX rättvänd)	GVST ADOL D G SVEC GOTH VAND REX &
Do., fast D i DVX bakvänd	Do.

4 mark 1613 med högervänd profil

Åtsidor	Frånsidor
IOHAN D G REG SVE HÆR PRIN DVX OSTROGO DEVS PROTECTOR NOSTER 1613	GVST ADOL D G DESIG REX SVE 7 PRIN HÆREDITA IIII MARCK SVENSKA
IOHAN D G REG SVE HÆR PRIN DVX OSTROGOT DEVS PROTECTOR NOSTER 1613	Do.
Do.	GVST ADOL D G DESIG REX SVE 7 PRINC HÆREDIT IIII MARCK SVENSKA

4 mark 1613 med vänstervänd profil

Åtsidor	Frånsidor
IOHAN D G REG SVE HÆR PRIN DVX OSTROGOTO DEVS PROTECTOR NOSTER 1613	GVST ADOL D G DESIG REX SVE 7 PRIN HÆREDITA

4 mark 1614 med vänstervänd profil

Åtsidor

Frånsidor

<i>IOHANNES D G REG SVE HÆR PRINC DVX OSTROGOTHI DEVVS PROTECTOR NOSTER 1614</i>	<i>GVST ADOL D G DESIG REX SVE 7 PRINC HÆREDITA IIII SVENSKE MARKR</i>
Do.	<i>GVST ADOL D G DESIG REX SVE 7 PRINC HÆREDIT IIII SVENSKE MARKR</i>

4 mark 1617 med vänstervänd profil

Åtsidor

Frånsidor

<i>IOHANNES D G REG SVE HÆR PRINC DVX OSTROGOTHI DEVVS PROTECTOR NOSTER 1617 *</i>	<i>GVST ADOL D G DESIG REX SVE 7 PRINC HÆREDIT IIII SVENSKE MARKR</i>
<i>//ANN D G REG SSVE HÆR //// DVX OST//GOTHI DEVVS PROTECCTOR NOSTER 1617</i>	<i>GVST ADOL D G DESIG REX SVE 7 PRINC HÆREDITA IIII SVENSKE MARKR</i>

* = omgraverad från 1614.

JR	SM	Åtsidans omskrift	Frånsidans omskrift	Punkter vid A	Årtal	Valör
I	4b	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OSTRO</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVECLÆ</i>	Nej	-	1 ÖR vid lejonet
II:1	4a	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OSTR</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVECLÆ</i>	Nej	-	1 ÖR under lejonet
II:2	4a	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OST</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVECLÆ</i>	Nej	-	1 ÖR under lejonet
II:2a	4a	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OST</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVECLÆ</i>	Nej	-	1 ÖR under lejonet
II:2b	4a	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OST</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVECLÆ</i>	Nej	-	1 ÖR under lejonet
II)(III)	4a	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OSTR</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVECLÆ</i>	Ja	-	1 ÖR under lejonet
III:1	4a	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OST</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVECLÆ</i>	Ja	-	RÖ 1 under lejonet
III:2	4a	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OS</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVE</i>	Ja	-	1 ÖR under lejonet
III:3	4a	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D O</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVE</i>	Ja	-	1 ÖR under lejonet
IV:1	4c	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OST</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVECLÆ</i>	Ja	-	-
IV:2	4c	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D O</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVE</i>	Ja	-	-
V	7b	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OST</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVECLÆ</i>	Ja	17 vid lejonet	1 ÖR under lejonet
VI:1	7a	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OST</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVECLÆ</i>	Ja	1617 vid lejonet	1 ÖR under lejonet
VI:1a	7a	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OST</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVECLÆ</i>	Ja	1617 vid lejonet	1 ÖR under lejonet
VI:1b	7a	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OST</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVCLÆ</i>	Ja	1617 vid lejonet	1 ÖR under lejonet
VI:1c	7d	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OST</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVECLÆ</i>	Ja	1671 vid lejonet	1 ÖR under lejonet
VI:2	7a	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OS</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVECLÆ</i>	Ja	1617 vid lejonet	1 ÖR under lejonet
VI:2a	7a	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OS</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVECLÆ</i>	Ja	1617 vid lejonet	1 ÖR under lejonet
VI:2b	7a	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OS</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVECLÆ</i>	Ja	1617 vid lejonet	1 ÖR under lejonet
VI:3	7a	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OS</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVECLÆ</i>	Ja	1617 vid lejonet	1 ÖR under lejonet
VI:4	7a	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OS</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVE</i>	Ja	1617 vid lejonet	1 ÖR under lejonet
VI:5	7a	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D OS</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVE</i>	Ja	1617 vid lejonet	1 ÖR under lejonet
VI:6	7a	<i>IOHAN D G REG SVE P HÆR D O</i>	<i>MONETA NOVA REGNI SVE</i>	Ja	1617 vid lejonet	OR under lejonet
VII:1	7c	<i>IOHAN D G R S P HÆR D OS</i>	<i>MONETA NOVA REG SVE</i>	Ja	17 vid lejonet	-
VII:2	7c	<i>IOHAN D G R S P HÆR D O</i>	<i>MONETA NOVA REG SVE</i>	Ja	17 vid lejonet	-
VIII:1	4c	<i>IOHAN D G R S P HÆR D OS</i>	<i>MONETA NOVA REG SVE</i>	Ja	-	-
VIII:2	4c	<i>IOHAN D G R S P HÆR D O</i>	<i>MONETA NOVA REG SVE</i>	Ja	-	-

Typ- och variantförteckning samt konkordanstabell (SM) över hertig Johans av Östergötland ettöringar.

7. Sammanfattning

Hertig Johans av Östergötland myntning pågick mellan åren 1612-1618. Man vet att myntverket först låg i Vadstena och att det 1614/15 flyttades till Söderköping. En stor del av hertigens småmynt (1 öre) saknar årtal, vilket innebär att myntorten är osäker. Med hjälp av en stil- och stampstudie presenteras här ett förslag till en kronologi för samtliga ettörestyper, där det framgår vilka som är präglade i Vadstena resp. Söderköping. Ett särskiljande drag är att de senare har punkter vid sidan om initialen A på frånsidan. De 201 ex. som ingår fördelas på 100 åtsides- och 134 frånsidesstampar. Myntningen av högre valörer (1 riksdaler 1617 och 4 mark 1613, 1614 och 1617) var betydligt mindre (48 ex. fördelade på 11 åtsidess- och 9 frånsidesstampar). Riksdalern har högre vikt än myntordningen föreskriver, vilket även gäller för motsvarande kungliga myntning. Det kan tyda på att myntens vikt har manipulerats i samband med utbetalningen av Älvsborgs lösen.

8. Referenser

8.1 Tryckta källor

- B. Ahlström Mynthandel AB. 1972-2001. *Auktionskatalog 1-63*. Stockholm.
- Golabiewski-Lannby, M. 1990. Sveriges mynthistoria. Landskapsinventeringen 5, *Myntfynd från Närke* s. 28. Stockholm.
- Helmfrid, B. 1963. Hertig Johans av Östergötland myntverk. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1963* s. 113-130.
- Lagerqvist, L: O: et. al. 1996. *Sveriges och dess forna besittningars guldmynt och riksdaler från Gustav I till Carl XVI Gustaf, samling Julius Hagander*. Bern.
- Lindberg, F. 1975. *Svenskt biografiskt lexikon* band 20, s. 199-201. Stockholm.
- Sellwood, D. 1962. Medieval minting techniques. *British Numismatic Journal* 31 (1962), s. 57-65.
- SM - Ahlström, B. et. al. 1976. *Sveriges mynt 1521-1977*. Stockholm.
- Tingström, B. 1968. *Svensk numismatisk uppslagsbok. Mynt i ord och bild 1521-1968*. Stockholm.

8.2 Otryckta källor

Appelgren, T. G. Opublicerade anteckningar (förvarade i KMK)
Muntliga meddelanden av Professor Kenneth Jonsson, Numismatiska forskningsgruppen, Arkeologiska institutionen, Stockholms Universitet 2001.

Tack Kenneth Jonsson för många timmars god handledning.

Katalog över de exemplar som ingår i undersökningen

Typ I (3 ex.)		Vikt:	Typ II:2b (2 ex.)		Vikt:
Ant.	452	1,17g	Ahlströms auktion, Sthlm.	39:256	-
KMK-s	110429	1,99g	KMK-s	110422	1,20g
SS	1808	1,32g			
Typ II:1 (6 ex.)			Typ III:1 (5 ex.)		
Ant.	449	1,70g	Ahlströms auktion, Sthlm.	27:209	-
KMK-s	110424	1,55g	NM	-	-
KMK-s	110425	1,68g	KMK-s	110427	1,27g
KMK-s	110426	1,68g	KMK-s	110428	1,50g
Pri. C. H. Sthlm.	-	1,14g	Pri. C. H. Sthlm.	-	1,25g
UUM	-	1,13g			
Typ II:2 (45 ex.)			Typ III:2 (2 ex.)		
Ahlströms auktion, Sthlm.	31:349	-	KMK-d	-	1,15g
Ahlströms auktion, Sthlm.	31:350	-	KMK-d	-	1,54g
Ahlströms auktion, Sthlm.	34:148	-			
Ahlströms auktion, Sthlm.	36:127	-	Typ III:3 (3 ex.)		
Ahlströms auktion, Sthlm.	38:248	-	Ahlströms auktion, Sthlm.	31:348	-
Ahlströms auktion, Sthlm.	40:224	-	KMK-d	-	1,36g
Ahlströms auktion, Sthlm.	41:210	-	Pri. C. H. Sthlm.	-	1,15g
Ahlströms auktion, Sthlm.	56:533	-			
Ant.	450	1,63g	Typ IV:1 (4 ex.)		
Ant.	451	1,43g	Ant.	453	1,83g
NM	-	-	KMK-s	110387	1,54g
KMK-d	-	1,25g	KMK-s	110431	1,38g
KMK-d	-	1,27g	RB	-	1,20g
KMK-d	-	1,35g			
KMK-d	-	1,40g	Typ IV:2 (1 ex.)		
KMK-d	-	1,41g	Pri. T. L. Sthlm.	-	1,45g
KMK-d	-	1,51g			
KMK-d	-	1,52g	Typ V (2 ex.)		
KMK-d	-	1,53g	KMK-s	110401	1,40g
KMK-s	110420	1,51g	Läckö slott (Vg)	Fy.	-
KMK-s	110421	1,47g			
KMK-s	110423	1,46g	Typ VI:1 (11 ex.)		
KMK-s	110430	1,63g	Ahlströms auktion, Sthlm.	16:47	-
LB	-	1,68g	Ahlströms auktion, Sthlm.	40:226	-
Linköp. Domk:a (Ög)	Fy.	1,54g	Antikören (IT-auktion 10)	27	(frg.) 1,26g
LUHM	-	-	AM	10440	1,56g
LUHM	-	-	KMK-s	110412	1,60g
LUHM	-	-	KMK-s	110413	1,16g
LUHM	-	-	KMK-s	110414	1,53g
Läckö slott (Vg)	Fy.	-	Pri. C. H. Sthlm.	-	1,24g
Pri. C. H. Sthlm.	-	1,48g	Pri. T. L. Sthlm.	-	1,14g
Pri. C. H. Sthlm.	-	1,55g	Pri. T. L. Sthlm.	-	1,18g
Pri. D. P. Sthlm.	-	1,15g	RB	-	1,72g
Pri. J. W. Sthlm.	-	1,53g			
Pri. T. L. Sthlm.	-	1,34g	Typ VI:1a (1 ex.)		
Pri. T. L. Sthlm.	-	(frg.) 1,46g	KMK-s	110415	1,48g
Pri. T. L. Sthlm.	-	1,46g			
SS	1811	1,60g	Typ VI:1b (3 ex.)		
SS	1813	1,42g	KMK-s	110411	1,46g
S:t Laurentii k:a (Ög)	Fy.	1,46g	Pri. T. L. Sthlm.	-	1,55g
U. Nordlind mynth.	-	1,23g	UUM	-	1,46g
UUM	-	1,65g			
UUM	-	1,66g	Typ VI:1c (2 ex.)		
VLM	-	-	KMK-d	-	1,65g
VLM	-	-	SS	1806	1,38g
Typ II:2a (2 ex.)					
Ahlströms auktion, Sthlm.	63:302	1,62g	Typ VI:2 (13 ex.)		
KMK-d	-	1,44g	Ahlströms auktion, Sthlm.	31:353	-
			Ahlströms auktion, Sthlm.	32:177	-
			Ahlströms auktion, Sthlm.	63:?	1,52g
			Ant.	447	1,61g

Forts. VI:2		Vikt:
KMK-s	110402	1,40g
KMK-s	110405	1,24g
KMK-s	110406	1,69g
LUHM	-	1,44g
Pri. C. H. Sthlm.	-	1,33g
RB	-	1,36g
SS	1795	1,52g
SS	1800	1,42g
UUM	-	1,64g
Typ VI:2a (3 ex.)		
KMK-s	110403	1,28g
SS	1796	1,14g
SS	1799	1,31g
Typ VI:2b (4 ex.)		
KMK-d	-	1,28g
KMK-s	110409	1,63g
KMK-s	110410	1,52g
Pri. C. H. Sthlm.	-	1,09g
Typ VI:3 (6 ex.)		
Ahlströms auktion, Sthlm.	40:227	-
KMK-s	110404	1,70g
Kumla k:a (Nä)	Fy. (SML 5)	1,45g
LUHM	-	1,08g
KMK-d	-	1,40g
Kungl. Slottet (Up)	Fy.	1,33g
Typ VI:4 (10 ex.)		
Ahl. Ahl.	54:420	-
RB	-	1,34g
KMK-s	110408	1,34g
KMK-d	-	1,15g
LB	-	1,18g
SS	1801	1,37g
SS	1802	1,23g
Pri. T. L. Sthlm.	-	1,05g
UUM	-	(frg.) 1,28g
UUM	-	1,33g
Typ VI:5 (1 ex.)		
SS	1798	1,35g
Typ VI:6 (1 ex.)		
KMK-s	110400	1,53g
Typ VII:1 (5 ex.)		
Ant.	448	1,67g
KMK-d	-	1,17g
KMK-d	-	1,40g
KMK-d	-	1,74g
LUHM	-	1,70g
Typ VII:2 (40 ex.)		
Ahlströms auktion, Sthlm.	23:60	-
Ahlströms auktion, Sthlm.	53:156	-
Ahlströms auktion, Sthlm.	54:421	-
Ahlströms auktion, Sthlm.	Höstauktion	-
RB	-	1,37g
KMK-d	-	(frg.) 0,57g
KMK-d	-	(frg.) 0,73g
KMK-d	-	(frg.) 1,00g
KMK-d	-	1,02g

Forts. VII:2		Vikt:
KMK-d	-	1,15g
KMK-d	-	1,17g
KMK-d	-	1,33g (2 ex.)
KMK-d	-	1,37g (2 ex.)
KMK-d	-	1,38g (2 ex.)
KMK-d	-	1,44g
KMK-d	-	1,45g
KMK-d	-	1,48g
KMK-d	-	1,49g
KMK-d	-	1,53g
KMK-d	-	1,57g
KMK-d	-	1,60g (2 ex.)
KMK-d	-	1,67g
KMK-d	-	1,71g
KMK-s	110419	1,72g
KMK-s	110407	1,41g
KMK-s	110416	1,79g
KMK-s	110417	1,40g
KMK-s	110418	1,48g
Pri. C. H. Sthlm.	-	1,56g
Pri. T. L. Sthlm.	-	1,41g
Pri. T. L. Sthlm.	-	(frg.) 1,08g
Pri. T. L. Sthlm.	-	1,09g
Pri. T. L. Sthlm.	-	1,11g
Pri. T. L. Sthlm.	-	1,48g
Pri. T. L. Sthlm.	-	1,70g
UUM	-	1,77g
Typ VIII:1 (3 ex.)		
RB	-	1,52g
KMK-d	-	1,21g
KMK-d	-	1,53g
Typ VIII:2 (23 ex.)		
Ant.	454	1,38g
KMK-s	110388	1,71g
KMK-s	110389	1,65g
KMK-s	110390	1,35g
KMK-d	-	1,38g
KMK-d	-	1,44g
KMK-d	-	1,52g (2 ex.)
KMK-d	-	1,57g
KMK-d	-	1,58g
KMK-d	-	1,62g
KMK-d	-	1,71g (2 ex.)
KMK-d	-	1,90g
KMK-d	-	1,92g
KMK-d	-	2,04g
LUHM	-	1,40g
Läckö slott (Vg)	-	-
Pri. T. L. Sthlm.	-	1,31g
RB	-	1,56g
SS	1814	1,36g
UUM	-	1,70g
UUM	-	1,74g

Riksdaler 1617 med rättvänt D i DVX (9 ex.)

Ahlströms auktion, Sthlm.	5:216	-	
Ahlströms auktion, Sthlm.	27:210	-	
Ahlströms auktion, Sthlm.	42:113	-	
Ahlströms auktion, Sthlm.	49:174	-	
Ahlströms auktion, Sthlm.	52:80	-	
Ant.	441	30,64g	
NM	-	-	
KMK-s	110399	30,46g	
KMMS	-	-	

Riksdaler 1617 med bakvänt D i DVX (12 ex.)

Ahlströms auktion, Sthlm.	31:351	-	
Ahlströms auktion, Sthlm.	32:176	-	
Ahlströms auktion, Sthlm.	34:147	-	
Ahlströms auktion, Sthlm.	40:225	-	
Ahlströms auktion, Sthlm.	56:532	-	
AM	10394	31,01g	
Ant.	442	30,94g	
KMK-s	110398	31,47g	
LB	-	30,62g	
LUHM	-	31,43g	
RB	-	31,38g	
UUM	-	31,09g	

4 mark 1613 med högervänd profil (3 ex.)

KMK-s	110393	19,60g	
RB	-	19,30g	
RB	-	19,40g	

Vikt:

4 mark 1613 med Vänstervänd profil (5 ex.)

Ahlströms auktion, Sthlm.	44:102	-	
Ant.	443	19,20g	
KMK-s	110391	19,47g	
KMK-s	110392	19,28g	
UUM	-	19,60g	

Vikt:

4 mark 1614 (17 ex.)

Ahlströms auktion, Sthlm.	16:44	-	
Ahlströms auktion, Sthlm.	37:288	-	
Ahlströms auktion, Sthlm.	38:247	-	
Ahlströms auktion, Sthlm.	40:223	-	
Ahlströms auktion, Sthlm.	49:172	-	
Ahlströms auktion, Sthlm.	59:299	-	
AM	10425	19,33g	
Ant.	444	19,19g	
KMK-s	110394	19,17g	
KMK-s	110395	19,45g	
KMK-s	110396	18,95g	
KMK-s	110397	19,33g	
KMMS	-	-	
LB	-	19,16g	
LUHM	-	19,09g	
RB	-	19,46g	
UUM	-	19,25g	

4 mark 1617 (2 ex.)

Ant.	445	18,57g	
KMMS	-	-	

Kopplingschema

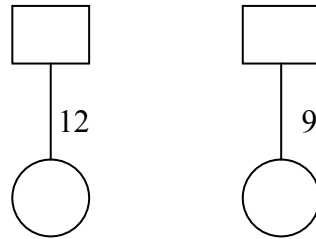

Fig. 1. Stampar använda vid prägling av riksdalern 1617.

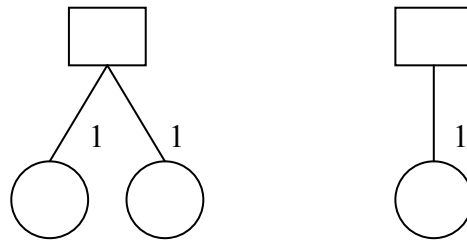

Fig. 2. Stampar använda vid prägling av 4 mark 1613 (högvänd profil).

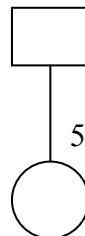

Fig. 3. Stampar använda vid prägling av 4 mark 1613 (vänstervänd profil).

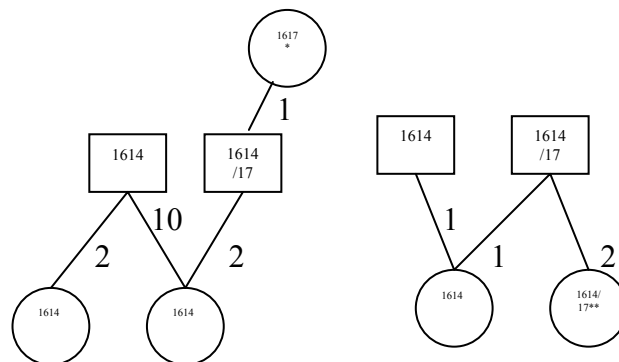

Fig. 4. Stampar använda vid präglingen av 4 mark 1614 och 1617 (* = åtsidan till 4 mark 1617, ** = 4 mark 1617 med ompunsad 4).

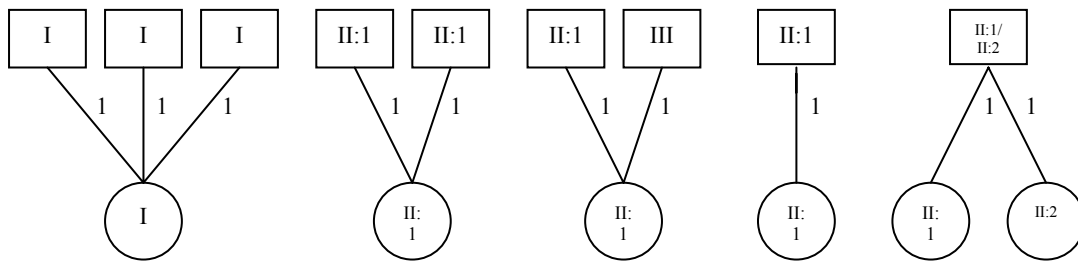

Fig. 5. 1 öre u.å. Stampar använda i Vadstena 1612.

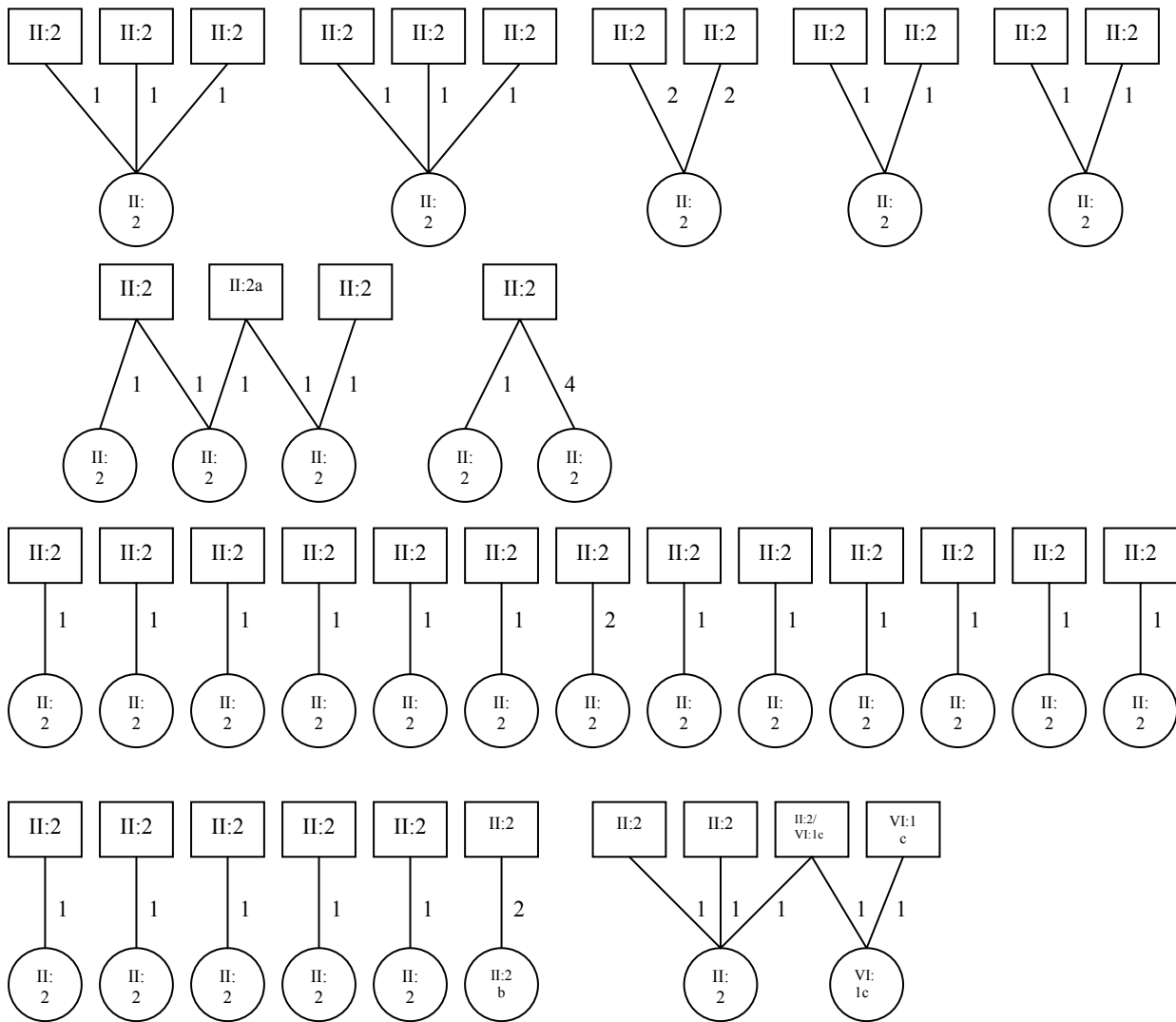

Fig. 6a. 1 öre u.å. Stampar använda i Vadstena 1612/13-1614/15.

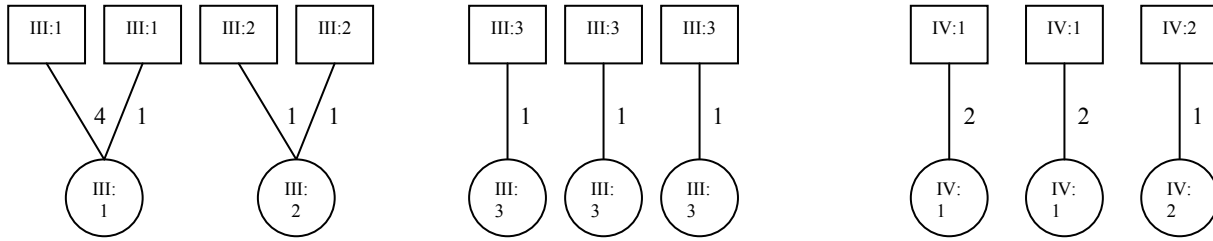

Fig. 6b. 1 öre u.å. Stampar använda i Söderköping 1614/15-1616.

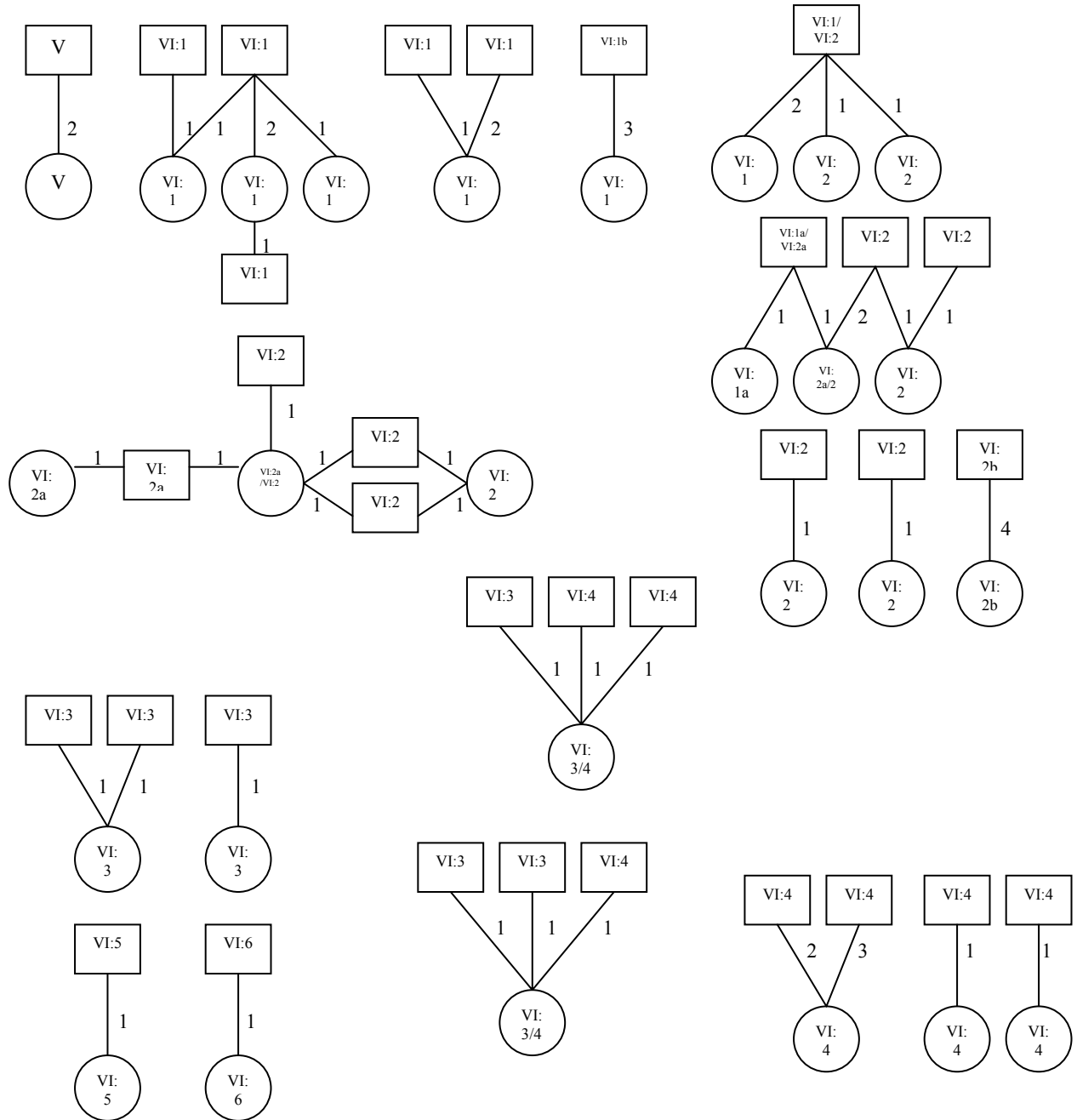

Fig. 7a. 1 öre 1617. Stampar använda i Söderköping 1617 (se även fig. 6a).

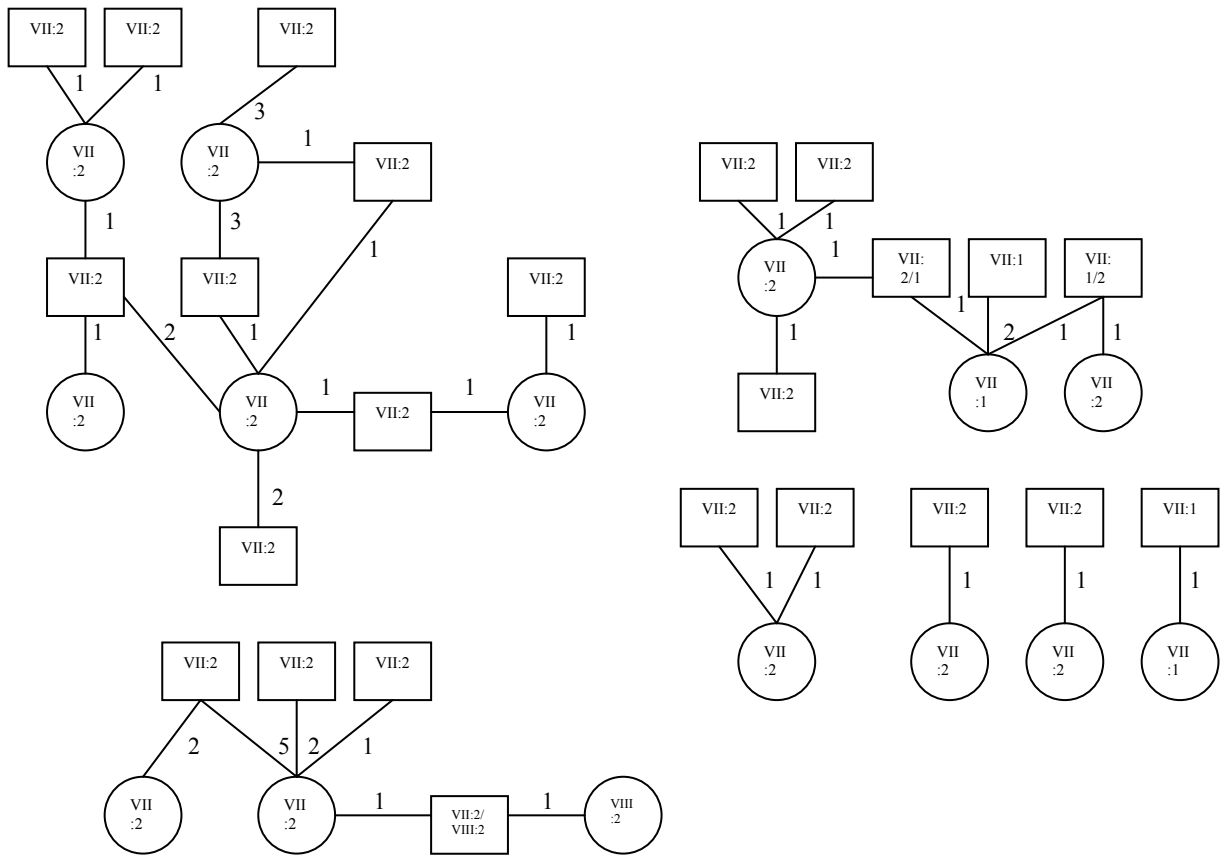

Fig. 7b. 1 öre 1617. Stampar använda i Söderköping 1617.

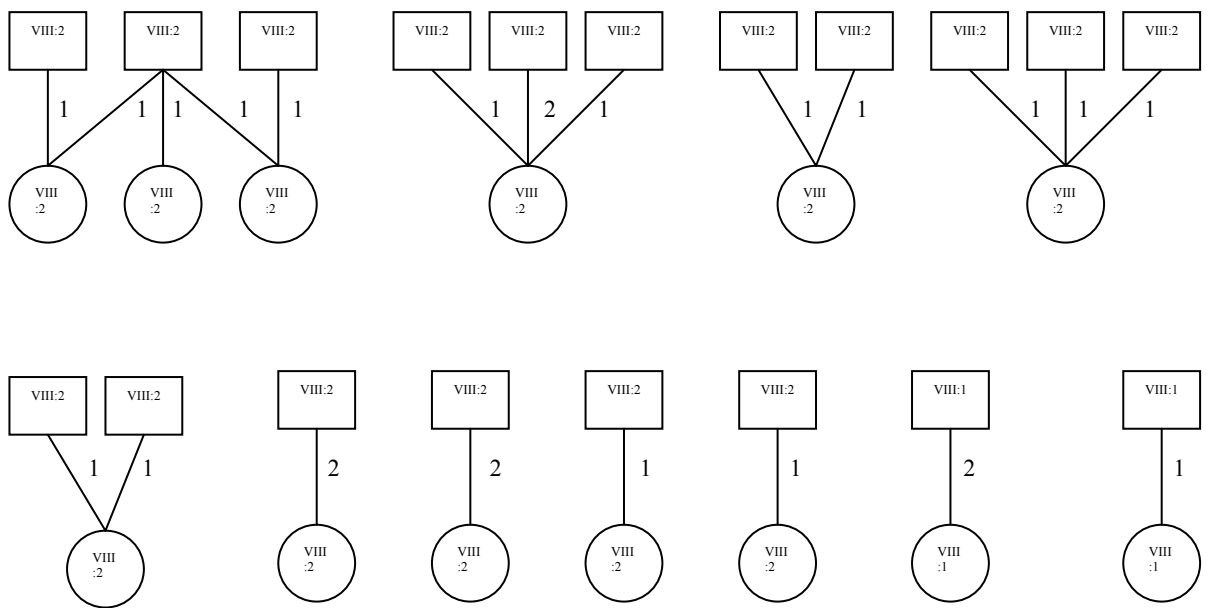

Fig. 8. 1 öre u.å. Stampar använda i Söderköping 1618.

VADSTENA

4 mark 1613

4 mark 1613

4 mark 1614

SÖDERKÖPING

1 riksdaler 1617

4 mark 1617

VADSTENA

1 öre

u.å. (1612)
I

u.å. (1612)
II:1

u.å. (1612/3-1614/5)
II:2

SÖDERKÖPING

1 öre

u.å. (1614/5-1616)
III:1

u.å. (1614/5-1616)
III:2

u.å. (1614/5-1616)
IV:1

1617
V

1617
VI:2

1617
VII:1

u.å. (1618)
VIII:2

